

# Durdy şahyr

Category: Kitapcy,Nukdaýnazar,Sözler,Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 22 января, 2025

Durdy şahyr DURDY ŞAHYR

Türkmen edebiýatynyň taryhynda Durdy atly birnäçe şahyr bolandygy mälim.\* Şolaryň biri hem XIX asyrda Günorta-Günbatar Türkmenistanda ýaşap geçen Durdy şahyrdyr. Bu şahyr takmynan, 1814-nji ýylda Garrygalanyň Çendir obasynda eneden bolup, 1915-nji ýylda hem şol ýerde dünýäden ötyär. Şahyr özi barada şeýle maglumat beripdir:

Durdy şahyr diýrler meniň adyma,  
Garrygala, Çendir diýrler ýurduma.\*\*

TYA-nyň golýazmalar institutuýnda 3,81,136,146,160,436,349,471,502,683,697,708,922,1206,1251,»B», 1852,1864,2185,2194-nji bukjalarda Durdy şahyryň ady bilen gelýän birtopar şygyr bar. Emma Durdy atly dört şahyryň bolmagy şol eserleriň her biriniň awtorynyň haýsy Durdydygyny kynlaşdyrýar. Şeýle-de bolsa, bu barada käbir zatlary aýtmak mümkün. 3,1632,»B» (diňe «Akja ýarym» şygyrdan özgesi), 708-nji bukjalardaky eserler balkanly Durdy şahyryňkydyr. Sebäbi bu şygyrlar, esasan dini äheňde ýazylypdyr. Balkanly Durdy şahyr bolsa özünü öwlat diýip saýýar, hatda Hoja Ahmet Ýasawa öýküniп hem eserler döredipdir. Balkanly şahyr öz eserlerinde Durdy, Gedaý atlary getiripdir. Durdy atly beýleki şahyrlaryň döredijiliginde munuň ýaly dini äheň ýok diýerlikdir.

81,136,436,1852,1206,471,1251,683,922-nji bukjalardaky şygyrlar bolsa änewli Durdy şahyra degişlidir. Çünkü ol ýerdäki eserleriň içinde Durdy şahyryň aýaly bolan Senemiň ady häli-şindi duş gelse, özüniň körlüğinden zeýrenip ýazan «Iki didäm – kör bolandyr gözlerim», «Gözüm öňün tutdy perde» ýaly setirler hem sataşýar. Onsoňam änewli şahyr öz eserlerini, köplenç, Durdy bagşy ady bilen ýazypdir.

160-nyj golýazmadaky eserler bolsa ahally Durdy şahyryňkydyr. Ol şygyrlary akademik A.N.Samoýlowič 1906-nyj ýylда Leningrada alyp gidipdir. Alym şol şygyrlaryň ahally Durdy şahyryňkydygyny belläpdir we onuň ömri hakda gysgajyk maglumat beripdir.

Çendirli Durdy şahyrdan galan miras kuda ujypsyzdyr. Ondan bary-ýogy sekiz şygyr saklanyp galypdyr. Ol şygyrlar, esasan, TYA-nyň golýazmalar fondundaky 146, 697, 1864, 2185, 2194-nji («Maralym» şygryndan özgesi) golýazmalarda saklanylýar.

Şahyryń bize gelip ýeten edebi mirasynyň tematikasy hem giň däl. Durdy şahyrvöz eserlerini durmuşda bolan predmete, waka bagışlapdyr. Şahyryń söýgi lirikasynda ýazylan köplenç eserleriniň gahrymany hakykatdan-da onuň obadaş gelin-gyzlary bolupdyr. Ol «Akjagül» şygrynda obrazly sözleri eserdeň saýlap almagyň, täze meñzetmeleri örän ýerlikli ulanmagyň, ritmi, bogun ölçegini pugta saklamagyň, sözleri bir-birlerine jebis baglanyşdyrmagyň hötdesinden ussatlyk bilen gelipdir. Şonuň üçin bu şygyr meşhur halk aýdymyna öwrülipdir. Bu eserde şahyr öz gahrymanyny iň güzel zatlara deňeyär, ony hyjuw bilen söýyändigini, şu ugurda jebir çekyändigini beýan edýär. Şygryň çeperçiliginiň esasy şahyryń öz gahrymanynyň gözelligini wasp etmek bilen çäklenmän, özüniň liriki gahryman höknünde hereket edýänligindedir. Emme eseriň kemçiliği hökmünde bir zady bellemek gerek, görnüşi ýaly, liriki gahryman söýgülisi bilen duşuşmak üçin aktiw hereket edýär, güýçli hyjuwynyň bardygyny duýdurýar, emma maşsugyň liriki gahrymana bolan garaýşy eserden görünmeyär.

Durdy şahyr Nohur obasyna gezmäge barypdyr, şol ýeriň özünde galdyran täsiri esasynda hem «Nohuryň» atly eser döredipdir. Şahyr Nohuryň güzel tebigatyny, myhmansöýer adamlaryny real görkezip bilipdir. Zähmetkeş halkyň durmuşynyň agyr, göwnüniň çökgün wagtynda öñdebaryjy progressiw şahyrlar durmuşdaky we tebigatdaky iň güzel zatlary saýlap alypdyrlar hem-de olary ýokary çeperçilikde wasp edipdirler. Bu ýagdaý halk köpçüliginiň çökgün göwnüni götermäge, belli derejede, ýardam edip gelipdir. Ine, şu nukdaýnazardan seredeniňde, şahyryń bu goşgusyna hem oňat diýip baha bermek bolar. Durdy şahyr

Nohuryň güzel tebigatyny teswirlemek bilen birlikde, ol ýerdäki aýry-aýry adamlary hem wasp edýär. Emma şahyryň ol ýerdäki položitel adamlar hökmünde görkezýän şahslary zähmetkeş köpçüliginiň wekili-de däl, olara ýardam berýänlerde däl. Munuň sebäbi şahyryň durmuşyň içki kanunlaryna düşünip bilmänligindedir (hamala, rewolýusiýadan öñki döwür halkymyzyň ýokary gatlakly wekilleriniň hemmesi zannyýaman we synpy duşman bolmaly ýaly, pæk ýürekli we halal adamlar baýlaryň, ruhanylaryň arasynda bolmaly däl ýaly. makalanyň awtorynyň şu ýerde döwrüniň sowet ideologiyasyndan ugur alyp, jemgyyetimizi synpylaşdyrýandygyny we käbir öte geçmelere ýol berýändigini bellemän geçmek bolmaz,- t.b).

Durdy şahyr öz agasy Nyýazmuhammediň dosty, sekiz doganyň biri bolan gyzylarbatly Gulyjyň ölümne bagışlap birnäçe elegiýa döredipdir. Ol elegiýalar umumy sözler bilen beýan edilipdir. Şeýle bolandoň, olaryň çepercılığı güýcli däl.

---

\* a). Durdy şahyr türkmenleriň ata taýpasyn dan bolup, XVIII asyrda ýaşap geçipdir. Ol Balkanda dünýä inip, Gyzylarbat sebitlerinde ýasaýar. Ömrüniň ahyrynda ýene Balkana gaýdyp barýar, şol ýerde hem aradan çykýar. Durdy şahyr Magtymguly bilen edebi gatnaşyk saklapdyr, şonuň üçin hem ol tanalyp gelýär.

b). Ikinji Durdy şahyr änewlidir. Aslynda ol bagşy, sazanda bolupdyr, az-kem şahyrçylyk hem edipdir. Ol Durdy bagşy ady bilen meşhur. Şahyryň gözü kör bolandygy üçin, oña Durdy kör hem diýipdirler. Onuň gözü soň kör bolupdyr. Durdy bagşy 1829-njy ýlda doglup, 1910-njy ýyllarda hem aradan çykypdyr.

w). Üçünji Durdy şahyr Gökdepäniň Gökje obasyndan. Bu Durdy 40-50 ýaşandan soň, 1906-njy ýyllar töwereginde dünýäden ötyär.

\*\* Inw. 1864, 56 sah.

## A.NURÝAGDYÝEW

Çeşme: «Türkmen edebiýatynyň taryhy», III tomluk, 2-nji tom, 338-339-njy sahypa, «Ylym» neşirýaty, Aşgabat-1978 ý. Ýazyjy

şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly